

Олександр Вадимович Забарний – доцент кафедри української літератури та журналістики Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Поет, прозаїк, літературознавець, драматург. Член Національної спілки письменників України та Національної спілки журналістів України. Автор 12 книг поезії, прози та драматургії.

Лірична драма «Історія однієї любові» була написана для студентського аматорського музично-поетичного театру Гоголівського вишу і приурочена 200-річчю з дня народження класика української літератури Пантелеймона Куліша. Прем'єра п'єси відбулася 4 жовтня нинішнього року під час Міжнародної наукової конференції «Пантелеймон Куліш у культурному та інтелектуальному просторі України» у Блакитній залі Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя і мала успіх у глядачів.

ІСТОРІЯ ОДНІЄЇ ЛЮБОВІ...

Одноактна лірична драма без антракту

Дійові особи:

Автор

Панько Куліш – український письменник , 37 років.

Олександра Милорадович - українська співачка, драматичне сопрано, 24 роки.

Марія Милорадович – її сестра, співачка, 22 роки .

Віктор Яхонтов – товариш дитинства, офіцер, 24 роки .

Василь Тарновський–старший – український поміщик-меценат, громадський та культурний діяч, 56років.

Григорій Галаган – український поміщик-меценат, громадський діяч, 48 років.

Іван Скоропадський – предводитель дворянства, полтавський губернський маршалок, володар Тростянця, засновник дендропарку - 52 роки.

Петро Скоропадський – його син, офіцер, 22роки, згодом – полковник кавалергарду, учасник кавказьких воїн, батько останнього гетьмана України.

Віктор Забіла – український поет-романтик, 48років.

Гості, музиканти, українські парубки та дівчата, панська прислуга.

Дія відбувається у 1856- 1858 роках на Україні.

Ява І.

Автор: - Доброго вечора, панове! Цю оповідку не знали в Калюжинцях, а якщо й знали то одиниці... Куди ж нам гречкосіям! А от уся Україна знала і обговорювала до найменших дрібниць: від Києва до Харкова, від Полтави і аж до самого Санкт-Петербурга... Жвавенько так обговорювали.

Жив собі на Україні у середині 19 століття такий собі пан, Пантелеймон Куліш, людина відома на широких теренах Російської імперії. Письменник, історик, перекладач, журналіст, видавець..., одним словом – вчена людина. В українській культурі він визнавав лише двох апостолів – Тараса Шевченка і себе. Свою особу Пантелеймон Куліш іноді ставив навіть вище. Мав гарну, розумну, вродливу дружину, до того ж добру господиню, Олександру Білозерську, відому в українській літературі письменницю за псевдонімом Ганна Барвінок...

(На авансцені з'являється П.Куліш)

Куліш: *(до зали)* – Красно вітаю Вас, панство! Отож, улітку 1856 року, полишивши дружину, я мандрував Україною. Мені було вже 37 років і почував я себе самотнім, позбавленим любові. Подорожував від одного поміщика-приятеля до іншого: спочатку до Білозерських у Мотронівку, звідти в Линовицю до де Бальменів, далі до Галагана у Сокиринці, а потім до Тарновських у Качанівку... Ось там, у Качанівці, і трапилася зі мною пригода... *(кланяється і виходить)*

Автор: - А у цей час у сусідніх Калюжинцях, у родині поміщика Григорія Милорадовича, зростали дві красуні доньки - Марія і Олександра, або Леся, як її називали рідні. Леся була на два роки старша за сестру. Така вродлива, чепурненька з розумними карими очима, з довгим, заплетеним у косу, волоссям. Дівчата володіли кількома іноземним мовами. Леся вільно розмовляла французькою, німецькою, російською, але перевагу надавала рідній - українській. Як заговорить, немов защебече, а як заспіває – серце квітне від такої краси...

(На авансцені з'являється Олександра Милорадович. У її виконанні лунає пісня.)

Автор: - Батько дівчат, Григорій Петрович Милорадович, - поміщик середньої руки і середнього достатку, у минулому чиновник дипломатичної служби. Завершивши службу в Петербурзі він вийшов у відставку і разом з дружиною, Анною-Марією, французенкою зі Швейцарії, оселився у Калюжинцях... Саме тут і народилися дівчата... Сестри виховувалися у любові та повазі до мистецтва. Їхня мати мала ґрунтовну музичну освіту, шляхетне виховання. З дитинства дівчата опанували мистецтво гри на арфі та фортепіано, годинами займалися вокалом...*(виходить Марія, наспівуючи гаму).*

Автор: (до глядачів) - А чи знаєте Ви, як у Калюжинцях вміють співати?! Неперевершено... Що не родина – співоча капела, що не куток – пісенний вернісаж... Так і віддавна було! І до нині... А чого дивуватися? То із зеленочубих калюжинських гаїв солов'їна пісня перелилася у душу людську та серце і задзвеніла соковитим голосом.

(На сцені з'являється гурт хлопців та дівчат в українських костюмах. Лине народна пісня.)

Автор: - Не оминуло це щастя і панночок Милорадовичових. Олександра зовсім спокій втратила: де на селі заспівають – там і вона; вслухається, вивчає, запам'ятовує. Років до шістнадцяти вже знала силу - силенну народних пісень

(Народна пісня у виконанні Олександри, або ж дуєт сестер)

Автор: - Не з чулися як і роки збігли... Почали до Олександри синки панські свататись. Хоч і посаг невеликий, але ж красуня яка! Вихована, чепурна, роду достойного... Говорили навіть, що самі Скоропадські бачили її у себе в невістках. А вона – ні! Чекала на любов велику, неземну та ще й з українською душею... А паничі всі ж російською цвенькають, зрідка французькою..., а до своєї рідної серце скам'яніло...

(на сцену виходять Олександра Милорадович та Віктор Яхонтов).

Віктор(до Лесі): - Уважаемая, Александра Григорьевна, позвольте мне выразить свою признательность к Вам и просить выслушать меня...

Олександра: (посміхаючись) – Вікторе, для чого ж так офіційно? Ми ж вирости з тобою разом... ось тут, у цьому мальовничому селі. То можеш звертатися до мене просто, без всіляких церемоній, і, бажано, українською...

Віктор: (ніяковіючи) – Очаровательная Александра...Григорьевна, благодарю Вас за оказанную честь и память. Но я русский офицер и мне объясняться легче на родном языке... (Лесья обриває його)

Лесья: А я гадала, що ти України син... Народився тут, вдихав повітря калюжинських гаїв, був скупаний у водах Миколаївського ставу, з дитинства розмовляв рідною мовою... Вікторе, а пригадай, які з малих літ ми пісні співали? (Лесья розпочинає пісню, Віктор підхоплює).

Віктор: -Всё так, Александра, всё так... Но я принял присягу на верность государю Российской империи, а значит и жизнь моя, и душа, и мысли должны принадлежать ему!

Лесья: (обурено) - Усе це дурниці, Вікторе! Волконський, Бестужев, Воронцов мали у жилах імператорську кров, але вона не завадила їм вийти на Сенатську площу. А імператору заслати їх до Сибіру. Так про що ти зі мною хотів говорити?

Віктор:(хвилюючись) - Александра... Сашенька, я люблю Вас и не мыслю своей жизни без Вас! (співає). Романс Віктора.

Леся: (з почуттям) – Вікторе, друже мій, дякую тобі за любов... і за пісню. Щиру, із самісінького серця... Я також люблю тебе..., люблю, як старша сестра свого нерозумного брата.. Ну як же ти можеш любити мене, і не любити України? Як можна любити квітку і не любити бджілку, як можна любити пісню, і не любити солов'я? Подумай про це, брате...

(вбігає Марія)

Марія:(радо) - Сашо! Сашо! Тарновські нас на бал запросили! Ми співатимемо там дуети! (побачивши Віктора, схиляється у реверансі, розмовляє французькою) – Бонжур, місьє Віктор! Comment tu vas? (Як Ваші справи?)

Віктор: (гrecно вклоняється) – Мерсі, мадам.С`est bien (Чудово).

Марія: (до Олександри) - То що ми будемо там виконувати? Адже на бал запрошено Віктора Забілу, автора чудових романсів!

Олександра: (захоплено) Як чудово! Я давно мріяла познайомитись із ним. То давай заспіваємо «Ой, не щибечи соловейку»?

Марія: -Ні-ні, треба щось оригінальне, щось зовсім нове!

Леся: - То може оцю?... (виконує пісню. Марія підхоплює. Перший дуєт сестер).

(Завіса)

Ява II.

(Качанівка.1856 рік. Будинок Тарновських)

Автор: - Отож, гостюючи у Качанівці в Тарновського у серпні 1856 року, Куліш вперше почув чарівні голоси сестер Милорадович.

(входять Василь Тарновський і Пантелеймон Куліш)

Тарновський: - Все що надбав, шановний Пантелеймоне Олександровичу, то цей чудовий будинок та прекрасний парк побіля нього...

Куліш: (жартівливо) – Не прибідняйтеся, Василю Васильовичу! А найповніша в Україні колекція старожитностей, якій заздрить сам Дмитро Яворницький? А неповторна галерея картин? Чого варта лишень Шевченкова «Катерина»?! А ще ж є і Брюллов, Іванов, Кіпринський, Рєпін, Айвазовський, Штернберг, Жемчужников, я вже не кажу про Деннера, Ван-Діка, Теньєра...

Тарновський: - В тому заслуга не моя ..., то все надбання, світлої йому пам'яті, мого незабутнього дяді Григорія Степановича Тарновського, попереднього власника Качанівки. Мандруючи Європою він і придбав ці чудові картини. Для мене це лише безцінний спадок, який я намагаюся утримувати і примножувати...

Куліш: - Знав я Григорія Степановича, світла йому пам'ять, Тарас нас знайомив... Але ж і ви справу до пуття ведете, який чудовий симфонічний оркестр утримуєте... І не скажеш, що кріпаки - справжні петербурзькі музиканти!

Тарновський: - То в пам'ять Григорія Степановича..., він заснував оркестр ще на початку 30-х, а потім, по приїзду в Качанівку Михайла Івановича Глінки, надав йому особливого піклування. От тоді оркестр зазвучав, а нині..., не перебільшуйте Пантелеймоне Олександровичу, звичайні музиканти... Хіба що досвідчений капельмейстер, а так нічого особливого.

Куліш: - Ви великий жартівник, Василю Васильовичу. Адже всі в Україні знають, що Качанівка – то другий Версаль. Усі бажають побувати тут, погостювати..., увесь квіт української культури. Та що там української - світової! Які імена!! Тут були: Гоголь, Глінка, Брюлов, Шевченко, Гребінка, Гулак-Артемівський, Жемчужников, Репін, Штернберг. Качанівка й справді стала українською Меккою!

Тарновський:(зворушено) – Дякую, Пантелеймоне Олександровичу, дякую... Дякую за щире слово і добру пам'ять . Я гостинно стрічаю усіх, хто з'являється у моєму домі. Бо то – мої друзі...

Куліш: - То кого ж сьогодні запрошено на прийом?

Тарновський: - Як годиться, усіх сусідів... Обіцяли бути Галагани, Скоропадські, Мартоси, Милорадовичі, Горленки, Яхонтови. Очікую на моїх дорогих гостей Віктора Забілу та князя Репніна...(чути дзвіночок) Ось, хтось вже й прибув.

(До зали входить Галаган. Тарновський радо іде йому назустріч).

Тарновський: - Дорогий , Григорію Павловичу, радий бачити Вас при доброму здоров'ї!

Галаган: (з усмішкою) – Доброго дня Вам, ясновельможне панство! Усім доброго здоров'я! (обнімається з Тарновським, тисне руку Кулішеві). – Ну як ти тут, пане-брате, не закис?

Куліш: (жартуючи) – Та з вами закиснеш! Хоча б на хвилинку перепочити дали...

Тарновський: - Як доїхали?

Галаган: - Чудово. Я до тебе, дорогий Василю Васильовичу, на гостини їду, як до себе додому... Усе тут таке рідне, близьке, кожен куточок спогад викликає... Про Глінку, про Тараса... Як він там на чужині?

Куліш: - Карається, мучиться, але не кається.

Галаган: - А він такий!

Тарновський: - Та дасть Бог, скоро вже відмучиться... Повернеться у наші обійми.

Галаган: - Скоріше б вже... А то як згадаю – сум сповиває душу(зітхає).

Куліш: - Здається мені, дорогий Григорію Павловичу, що твоя душа ще чимось стурбована?

Галаган: - Таки так, дорогий пане-брате...(до Тарновського), Хотів я сьогодні на твій бал одного свого кобзаря прихопити, вже й попередив його, так воно, стерво, напилосся..., валяється без задніх ніг.

Тарновський: (з усмішкою) – Чи не Остапа бува?

Галаган: - А таки його... Вересая!

Тарновський: (з жалем) – Гарний кобзар! Справжньої кобзарської школи! Жаль буде коли зіп'ється...

Куліш: - Перепрошую, пани-брати, я ніяк не второпаю про кого це Ви?

Галаган: - Та маю я гарного кобзаря-лабазу... Ще батько мій, царство небесне (хреститься), незабутній Павло Григорович, придбав у Милорадовичів цього чоловіка...

Куліш: - За дорого віддали?

Галаган: - Та ні, батько казали, що обміняли на плодючу свинюматку..., але ж придбали голос! Ти коли у мене гостював, то він якраз у Лубнах був, там великий ярмарок зорганізували... А то б почув... Гомерівський голос!

Тарновський: - Він у Калюжинцях так і живе?

Галаган: - Та ні, оце років зо три, як переїхав у Сокиринці... , пристав у прийми до Сенчукової Пріськи.

Тарновський: - Пантелеймоне Олександровичу, а Ви знайомі з Милорадовичами?

Куліш: - Не мав честі бути представленим.

Тарновський: - Сьогодні обов'язково познайомлю. Григорій Петрович прибуде з усім сімейством. Доньки будуть співати..., чарівні голоси!

Куліш: - Радий буду почути...

Тарновський: (до Галагана) – Григорію Павловичу, коли вже ти не привіз кобзаря..., то порадує сам нас гарною піснею!

Галаган: (ніяковіючи)- Та я ж не співак..., так самоук.

Тарновський: (заохотливо) - Не прибідняйся, брате, маєш же чудовий голос.

Куліш: (аплодуючи) – Просимо, Григорію Павловичу, просимо...

(пісня Галагана)

Ява III.

(Того ж дня. Качанівка. Бал у садибі Тарновського.)

Картина балу у Тарновського у великій мірі залежить від концертного репертуару театру. Оскільки мистецькі можливості факультету великі, то бал бачиться у повному форматі (8-10 номерів). Розпочинається бал за традицією граціозним полонезом. Обов'язкові хореографічні номери – полька та вальс, із інструментальних номерів – фортепіано, струнний квартет. Вокальні номери - за уподобанням постановників, але остання пісня за головною героїнею. Веде бал – почесний гість, розпочинає – господар.

Тарновський: - Високоповажне панство, дозвольте мені подякувати Вам, що ви знайшли час і відгукнулися на мої запити. Дозвольте представити почесного гостя нашого зібрання – предводителя дворянства Прилуцького повіту,

полтавського губернського маршалка Івана Михайловича Скоропадського і запросити його відкрити бал. *(Гості аплодують).*

І. Скоропадський: - Доброго вечора, панство. Дозвольте сердечно подякувати нашому гостинному господарю – Василю Васильовичу Тарновському – за надану можливість зустрітися, поспілкуватися і чудово провести час. Бал у Качанівці оголошується відкритим! *(Виконується перший танок).*

І. Скоропадський: - За традицією, що склалася, на пошану почесного гостя, який відвідав Качанівку і мав честь тут творити – великого композитора Михайла Івановича Глінки – виконується його твір.

(Виконується інструментальний твір М. Глінки).

І. Скоропадський: - А зараз, з великою приємністю, я запрошую на цю сцену, окрасу нашого зібрання, чарівних Олександрю та Марію Милорадович!

(Другий дуєт сестер Милорадович).

Після виконання номеру гості вигукують: «Браво! Браво! Біс!»

Куліш: *(підхоплюється на ноги) – Які янгольські голоси! Який чарівний спів! (підходить до сестер, цілує їм руки).*

Концерт продовжується, виконується другий танок, вокальні номери.

І. Скоропадський: - Панове, ми раді вітати на нашому вечорі українського поета Віктора Забілу. Просимо його до слова.

Забіла:- Високоповажне панство, я хотів би подарувати Вам свої нові вірші. *(декламує кілька віршів, коли завершує читати, лунають вигуки: «Браво!»)*

Концерт продовжується. Останній номер – соло скрипаля.

І. Скоропадський: - А зараз я маю честь запросити на цю сцену мого сина, офіцера-кавалергарда Петра Скоропадського. Він бажає подарувати свою пісню чарівним панянкам. *(На сцені з'являється Петро Скоропадський).*

П. Скоропадський: - *(галантно вклоняється)* Добірне товариство, у цій залі присутня велика кількість чарівних панянок, але моя пісня адресована лише одній... Ця пісня для Вас - чарівна Олександрю Григорівно! *(у залі чується здивований гамір).*

(Лунає пісня П. Скоропадського. По завершенню співу він підходить до Олександри, цілує їй руку).

П. Скоропадський: *(пошепки)* – Вважайте це, чарівна Олександрю Григорівно, моїм офіційним свідченням у коханні. *(Олександра знітилася і нічого не відповіла, проте ці слова почув Віктор Яхонтов, що знаходився поруч з сестрами. Він рвучко підступає до П. Скоропадського).*

В.Яхонтов: *(з викликом)* – А не кажеся ли Вам, милостивий государь, что дарить песню одной даме в присутствии других, по крайней мере, не прилично. Это компрометирует даму, выставяет в нехорошем свете, потрудитесь извиниться!

П. Скоропадський: - Я не сделал ничего предосудительного и мне не за что извиняться. Я просто выразил свои чувства, а они искренние...

В. Яхонтов: (*гнівно*) - Они бестактны!

П. Скоропадський: (*з викликом*) - Не забувайтесь, поручик, в отличие от Вас я заканчивал Пажеский корпус в Санкт-Петербурге, а не кадетский корпус в Полтаве, и не Вам меня учить правилам этикета!

В. Яхонтов: - А я готов Вам указать ваше место!!

П. Скоропадський: (*з готовністю*) - Это что, вызов?!

Олександра: (*опанувавши себе*) – Друзі, давайте припинимо цю безглузду суперечку... Я щиро поважаю Вас обох..., як своїх друзів, як чудових співаків. Вікторе, я прошу тебе, виконай для усіх нас пісню...

В.Яхонтов: - Вы просите..., я готов исполнить любое Ваше пожеланье. (*піднімається на сцену*). – Той, что лишила меня сна... (*пісня Яхонтова. По її закінченню зала вибухає оваціями. Це обурює П.Скоропадського, він знову з'являється на сцені*).

П. Скоропадський: - Мій музичний дарунок Вам, найчарівніша Олександро Григорівно! (*друга пісня Скоропадського*).

Куліш: (*до Тарнавського*) – Друже мій, Василю Васильовичу! Ці півники справу і до дуелі доведуть..., треба виручати панянку. Чи не зміг би ти, по закінченню концерту, викрасти її і привести в одну із кімнат, де б міг представити мене, познайомити нас... Буду дуже вдячний.

Тарновський: - А чому б і ні, спробую...

І.Скоропадський: - (*до зали*) І на завершення концертної частини нашого вечора знову для Вас співають сестри Милорадович! (*Третій дуєт сестер*).

А бал продовжується, бал вирує. Танцюють вальс. Тарновський підходить до Олександри, бере її під лікоть і виводить із зали. Їхнє зникнення не помічають.

Ява IV.

(Вересень 1856 року, с. Калюжинці. Будинок Г. Милорадовича).

Автор: - Достеменно не відомо про що розмовляли Панько і Леся того вечора, то лишилося таїною їх обох та ще старого Качанівського парку, який сховав у своїх кронах не одну сотню таких таємниць...

Проте, після цієї зустрічі Панько безтямно закохався у Олександрю Милорадович! Красуня, шляхетна, має чудовий голос – вік би слухав, не наслухався.

І Панько припав їй до серця. Дворянин, хоч і збіднілий..., розумний, освічений, багато про що знає, світами мандрував, а головне – українець! Щирий, переконаний, затятий... Дарма що одружений!

І розпочався роман. Палкий, бурхливий, нестримний... Старі люди в Калюжинцях згадували, як якийсь пан до Милорадовичів приїздив фаетоном майже чи не щодня. Коней гнав несамовито, так поспішав...

У вересні Куліш повернувся до Санкт- Петербургу... Але які листи він писав до своєї коханої! Щирі, пристрасні, натхненні...
(входить Олександра Милорадович, в руках тримає лист, читає вголос).

Олександра: «Високоповажна панно Олександро Григорівно! Була в мене добра думка листуватися із своїми гарними землячками, але жизнь ухопила мене в свої лапи і завертіла так, що й добрії думки занедбовуєш... Добродійко ласкава. А правду щирю треба сказати, що, наслухавшись Ваших пісень, я довго не зміг би до себе прийти за великим душевним восторгом. Боже мій! Скільки в нас добра на Вкраїні, і ніхто тому добру ціни не знає.

... Із`їздив я світ, стрічав багато дівчат і молодиць панського роду; а серце моє рідко поверталось. Поверталось воно тільки до сестер своїх, до українок, котрі рідним голосом до його промовляли...» [1], (припиняє читати).

---

[1]. Тут і далі листи цитуємо за виданням: Дотик словом. Класика. Любов славетних письменників у листах і в житті. Збірник художньо-документальних нарисів. Режим доступу: [http. //dotyk.in. ua/ lubov_ slavetnyh7.html](http://dotyk.in.ua/lubov_slavetnyh7.html)

- Дорогий мій, Пантелеймоне Олександровичу, що маю відповісти я на твої щирі слова, надіслані мені твоїм серцем. Серцю має відповідати серце..., а воно у мене співає. (пісня Олександри).

Куліш: (з`являється у протилежному кінці сцени, читає власного листа): - « З великим уподобанням прочитав я любий лист Ваш, кохана землячко Олександро Григорівно! Получив я його у велекодню суботу ввечері, і повіяло на мене од його весною і воскресенієм. Гарячою душею вітаю вас. Перві весняні квітки українські! Зацвіте послі й багато квіток, та вже ні одна не звеселить так чоловіка.

... А коли любо Вашому серцю розмовляти з Богом рідною піснею, то й розмовляйте. Од людей того не почувте, що вона Вам промовить словом і голосом. Свята скарбниця духу народного! Найкращі душі складали в неї своє добро і завітали його нам, дітям своїм. Не всякому дається скарб сей: дається він тільки родичам по красоті душевній. Радуймося ж серцем і благодарім Богові, що дав нам зрозуміти ціну сьому сокровищу!... 6 березоля, 1857року, С- Петербург».

Автор: - Вона слухала, вірила , серцем тягнулась за ним. Ладна була кинути рідні Калюжинці і линути до нього в Санкт-Петербург. Але він не кликав, навпаки – зупиняв, посилаючись на занятість. І знову листи, листи, листи...

Куліш: - «...От погляньте в своє серце тим щирим поглядом, котрим дивлюсь я, люблячи Вас не на частину, а на всю Вашу жизнь. Порадьтесь самі з собою,

якого б чоловіка любили Ви, як Бога? Якому б чоловікові корились би Ви з радістю? Невже того, хто має одно багатство? Ні, такого щиро Ви не полюбите! Знайте, що серце колись попросить, потребує свого права».

Автор: - Ці два роки стали для Олександри справжнім випробуванням. Куліш не робив з їхнього роману таємниці. Про це знала і його дружина, і його друзі... І якщо перша, не втрачаючи жіночої гідності, мовчала, то другі почали кепкувати з Панька за його надмірну закоханість. Це гнітило Лесю і не зачіпало Панька.

Олександра: - У серпні 1857 року я зважилася перебратися до Петербургу, щоб восени поїхати з Паньком за кордон... Переступивши через батьків, мораль і неминучі пересуди..., я зважилася на це! Написала Пантелеймонові... Відповідь не забарилася.

Куліш: - *« Знаєте що? Покиньте мене тепер. Перестаньте до мене писати. Се мені не велике буде горе, бо тепер Марко Вовчок коло мене. Він мені сизим голубом гуде і соловейком співає. Він мене з великої туги визволяє. Він мене на світі задержує.»*

Автор: - Це була зрада... На початку 1858 року Марко Вовчок приїздить до Петербургу. І Куліш знову шаленіє від уже нового кохання...

Олександра: - Кулішевий лист на провесні завіхолив мою душу, спустошив серце, кинув на поталу почуття. Збайдужіло серце..., спопелилося. Три роки знадобилося мені щоб притишити біль серця, відіграти душу і повернути її до життя. Стишувалися сердечні рани..., згоювалися. Бо згоювала їх пісня! У найтяжчі хвилини життя я не полишала співу, продовжувала співати, примножуючи славу української пісні... (*заклучна пісня Олександри*).

Епілог.

Автор: - У 1861 році Олександра Милорадович побралася шлюбом з німецьким підприємцем фон дер Флітом. Виступала у концертних салонах Полтави, Чернігова, Києва. Її акторський талант високо цінував Марко Кропивницький. Відійшла за світи у 1890 році, полишивши за собою добру славу і шану, збагативши своїм чарівним співом скарбницю української культури.

А що Куліш? Його роман з Марко Вовчок був також швидкоминучим. Цього разу зрадили вже його... Він марив Марією..., збирався з нею виїхати на відпочинок за кордон. Придбав квитки..., але ним знехтували. Марко Вовчок виїхала за кордон, але ... з Тургенєвим.

Грудень, 2018 р.

м. Ніжин.